

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

331 ספרים בפרשת תש"ס שנה ח' אילון 331
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: קין והבל

חזיתך דהות טרידא, אמינא לא אצערך. אמר ליה: יהא רעוא דלא תמות, שנאמר: "ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים". נח ובניו טיפלו בחיות שלקח איתו נח לתיבה והאכילו אותן. במשך הזמן הבחין נח בעוף מוזר בשם אורשינא, שאינו דורש לאכול כלל. כשפנה אליו נח ושאלו מדוע אינו דורש את מזונו, השיב לו העוף כי הוא רואה את הטרדה שבחלוקת האוכל לשאר החיות ואינו רוצה להטריח. בידך נח את אותו עוף שלא ימות לעולם. רש"י, מסביר שהעוף המדובר, אורשינא, הוא "עוף החול" המפורסם שאינו מת לעולם.

ולכאורה אם הוא כבר חי לעולם מצד שלא אכל מעץ הדעת מה הצורך שוב לברכתו של נח?

בפירוש יפה תואר על המדרש שם, כתב תחילה: "לדמדרשות חלוקות הם, ושוב תירץ ש"נח ברכו כי לא ימות גם ע"י חץ".

והיינו, שגם אחרי שלא אכל מעץ הדעת הוא לא ימות מיתה טבעית אבל עדיין יכול למות מחץ שיפגע בו. ועל כך בירך אותו נח שאף חץ לא יפגע בו.

כמו כן יש לומר בענין קין והבל, המשותף לשניהם שלא מתו מיתת עצמם אלא אדם אחר הרג אותם. עץ הדעת מכניס מיתה טבעית לאוכל, אולם קין והבל שניהם מתו על ידי בני אדם ולא על ידי מיתה טבעית, שכן הבל נהרג על ידי קין, וקין נהרג על ידי למך, כפי שמבואר ברש"י פרק ד פסוק כ"ג, שלמך אביו של תובל קין היה סומא, ותובל קין ראה את קין מרחוק אך חשב שזו חיה, ולכן אמר לאביו למשוך בקשת ולמך משך בקשת ומת קין.

ואילו על פי שיטה שלישית שהיא שיטת הש"ס (סנהדרין לח): קין נולד קודם החטא ואילו הבל נולד לאחר החטא. נמצא כי לשתי השיטות הראשונות היו לכאורה קין והבל תאומים ואילו על פי שיטת הש"ס דידן לא היו תאומים.

על אף שהתורה מציינת לנו כי סיבת הריגת הבל היתה בגלל קנאתו של קין, שלמנחתו שלו הקב"ה אל שעה ולמנחתו של הבל הקב"ה שעה וקיבל. אולם מגלה לנו המדרש הסיבה האמיתית להריגתו של הבל על ידי קין, לא היתה בגלל הקרבן, הקרבן היה רק תירוץ להצדיק את מעשיו. וכך מובא במדרש (בר"ר פרשה כ"ב אות ז'): אמר רבי הונא: תאומה יתירה נולדה עם הבל. זה אומר: אני נוטלה, שאני בכור; וזה אומר: אני נוטלה, שנולדה עמי. ומתוך כך - זיקם קין. ע"כ. עם קין נולדה תאומה אחת ועם הבל נולדו שתי תאומות, כל אחד מהם נשא לאישה את תאומתו, ושניהם רבו על הבת השלישית.

פרשת השבוע מספרת לנו על הרצח הראשון בהיסטוריה שנעשה על ידי שאח קם על אחיו להורגו. קין הורג את הבל. האם לידתם של קין והבל היה קודם לחטא עץ הדעת או לאחריו?

בנושא זה ישנן שלש שיטות: על פי השיטה האחת במדרש (בר"ר פרשה כ"ב, אות א'), הן קין והן הבל נולדו לאחר חטא אדם הראשון.

מסביר את הדברים הגאון רבינו יוסף חיים זי"ע בספרו בן יהודיע (עמ"ס כתובות סא.), שם אומרת הגמרא: "דאכלה אתרוגא הוו לה בני ריחני". כלומר, אם האשה רוצה כי לבניה יצא ריח טוב מגופם, שתקפיד לאכול אתרוגים בשעת הריונה.

אומר רבינו יוסף חיים, כי טבע האתרוג שונה משאר פירות, ולמשל, גם ללימון יש ריח טוב אולם אם אשה מעוברת תאכל ממנו הוא לא ישפיע על העובר כמו האתרוג, כי "האתרוג יש בטבעו תוקף בפעולת הריח להריקו מגוף האם לגוף העובר יותר משאר פירות, אף על פי שיש בהם ריח טוב יותר".

על פי זה אומר רבינו יוסף חיים, כמו שהעובר קולט מן ריח האתרוג שאכלה אמו, כן קין והבל קלטו מקלקול עץ הדעת שאכלה חוה, כי יש תנא אחד שסובר עץ הדעת אתרוג הוא.

על פי שיטה נוספת במדרש (שם) הן קין והן הבל נולדו קודם החטא היינו באותו יום עלו למיטה שתיים וירדו ארבעה (או לפי גירסא אחרת שבעה).

אלא שלפי זה יש לשאול כיצד מתו קין והבל, הרי הם לא אכלו מעץ הדעת? המות הגיע לעולם על ידי אכילת עץ הדעת ולכן חוה הכריחה את אדם הראשון לאכול מעץ הדעת, כמו כן האכילה את כל החיות והבהמות כדי שימותו. אולם אצל קין והבל ללא מצינו שאכלו מעץ הדעת, ואם כן כיצד מתו?

ובפשטות צריך לומר, שאכן אכלו מעץ הדעת רק חזל ראו צורך לציינן זאת.

אולם נראה לומר בדרך אחרת שבאמת לא אכלו מעץ הדעת, מצינו עוף אחד שחווה לא האכילה אותו והוא העוף שנקרא "חול", במדרש בראשית רבה פרשה י"ט מובא, עוף ושמו חול, לא נקנסה עליו מיתה, שלא טעם מעץ הדעת ולבסוף אלף שנה מתחדש וחוזר לנערותו.

מצד שני מובא בסנהדרין (קח): אורשינה אשכחינה אבא דגני בספנא דתיבותא. אמר ליה: לא בעית מזוני? אמר ליה:

והדבר הזה הוא פלא בשביל בת אחת מריבה כזו עד כדי רציחה?

מסביר את הדברים הפנים יפות, שיש כאן עומק, ואין זו סתם מריבה של מי יתחתן איתה. אלא קין קינא בהבל בגלל אפשרותו של הבל להעמיד אחריו צאצאים שיוכלו להינשא זה לזה. על בני נח נאסר לשאת אחות מאם ולא אחות מאב. הבל, כך מפרש הפנים יפות, נולד עם זוג תאומות, קין חישוב כי ביכולתו של הבל להינשא לשתי תאומותיו ובאם אחת תלד בן ורעותה תלד בת - יוכלו השניים להינשא זה לזה, שהרי הם אחים מאב ולא מאם.

עם קין נולדה תאומה אחת בלבד, והוא ידע שבאם ישאנה, לא יוכלו צאצאיו להינשא זה עם זה. על כן נתקנא בהבל ורצה לשאת את תאומותיו. קנאה זו היא שהולידה את הדין ודברים ביניהם, אשר הסתיים במותו של הבל.

האור החיים הקדוש ז"ב מסביר שקין היה מתוחכם והוא לא הרג את הבל בידיו, אלא, קין הכיר היטב את סודות האדמה כיון שהיה איש האדמה ובקי בחדריה ובמוצאיה, ועל כן ידע את שאמרו חז"ל בקהלת רבה (פ"א) שכפי שיש איברים איברים באדם עיניים ידיים פה וכו', כך בדיוק יש באדמה. ואם כן יש לאדמה פה, ואז ויהי בהיותם בשדה במקום מיוחד בשדה, מקום שיש לאדמה פה, נעמד שם עם הבל והאדמה בלעה אותו. וכך יצא שהאדמה היא ההורגת. ועל זה פנה אליו הקב"ה: "אי הבל אחיך", אמר לו קין "וכי אני מחויב לשומרו ממזיקים" "השומר אחי אנכי", לא עשיתי דבר. השיבו ה' מה עשית - מעשיך גרמו שהאדמה תבלע אותו ועל כן ארור אתה מן האדמה שניכם תתקללו.

ובעצם הריגת הבל נעשתה על ידי גרמא, אולם גם על רציחה חייב כדברי המהר"י וייל (סימן קכ"ה) ועוד, כפי שהוכיח מדוד המלך שהוצרך לכפר על גרימת הריגת נוב עיר הכהנים על ידו, אף שלא הרג את הכהנים בידיו אלא רק גרם למיתתם על ידי שאול ודואג, כפי המבואר בסנהדרין (צה:).

דברי חיזוק והתעוררות לאחר סיום תקופת החגים:

נמצאים אנחנו בתקופה של סוף חודש תשרי, חודש אשר כולו מלא במצוות מתחילת השנה ימי ר"ה עש"ת יוה"כ סוכות שמחת תורה, ועכשיו לכאורה כבר אפשר לנוח, אולם עלינו לדעת שעדיין לא הסתיימה העבודה, כמו שכותב הגר"ח פאלאג'י בספרו מועד לכל חי (סי' כ"ה סעי' מ"ח), וז"ל: ומנהג חסידים הראשונים להתקדש עצמם כיום הכיפורים, ובקדושה מחשבה דיבור ומעשה, מיום שמחת תורה עד י"ב יום אחר חג, לעומת י"ב חודשי השנה. ונאספים אל בתיהם בקרב אלה י"ב הימים, ומחזירים על לימודם כל אחד לפי שיעורו. והיא סגולה נפלאה להיות לעושה אלה עזר משדי, תמיד כל הימים מראשית השנה ועד אחרית השנה. וכל אשר יעשה יצליח, הן בתורה הן בחסידות הן בכל משא ומתן, וכן נהגתי וכן נהגו כל המחברים. ע"כ.

אומרים בדרך רמז על הפסוק שאמר אברהם אבינו למלאכים: "ויאמר, ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך", שכביכול הקב"ה אומר: אם נא מצאתי חן בעיניך "אל נא תעבור מעל עבדך", אל תעביר את הנ"א ימים של התעלות שהיו לך החל מראש חודש אלול ועד לשמיני עצרת.

נפסק בשו"ע (סימן צ"ב סעי' ח'), שאם אדם באמצע תפילתו צריך לצאת לשירותים, אין ללכת לשירותים אלא עליו להמתין ולשהות מרחק של מהלך ד' אמות, שכל ד' אמות תפילתו שגורה בפיו ורחושי מרחשין יימויחה

ולכן אמר הרה"ק מרוז'ין ז"ע שלאחר חודש תשרי שבו הרבינו להתפלל תפילות רבות בימים הנוראים ובימי חג סוכות, עדיין "רחושי מרחשין שפוותיה", ולכן נקרא החודש שבא אחרי חודש תשרי "מרחשוון", שאז עדיין "רחושי מרחשין שפוותיה".

וכמשך לזה כותב בספר שער יששכר, שלכן יש להרבות בלימוד התורה בחודש מרחשוון, כי נפסק בשו"ע (סימן קנ"ה סעי' א') אחר שיצא מבית הכנסת ילך לבית המדרש ויקבע עת ללמוד. ע"כ. חודש תשרי זהו חודש של תפילות, במשך חודש תשרי היינו בבית הכנסת, ואחר שיוצא מביהכ"נ צריך ללכת לבית המדרש ללמוד תורה, וזה חודש מרחשוון.

המגיד מדובנא היה אומר משל: מעשה בעשיר ולו בן עצל ולא יוצלח, שהתבטל כל היום ואכל לחם חסד. האב לעג לו וגם הוא חפץ לעמוד ברשות עצמו אבל מה בידו לעשות ואינו מוכשר לשום דבר.

יום אחד ביקש ממנו אביו, שייקח את הפמוט הישן אל הצורף, קניו התעקמו והוא איבד את צורתו, הצורף כבר יודע מה לעשות בו.

הלך הנער אל הצורף שסקר את הפמוט המעוות הניח אותו על הסדן היכה בו בפטיש הכבד אחת ושתיים עד שהפכו לפיסת כסף רקועה, הניחו בערימה שבירכתי החנות ואמר בוא בעוד שבוע ותקבל פמוט לתפארת, אך אל תשכח להביא עמך מאה דינרים.

תמה הנער ונצנץ בו רעיון, שב לאביו ואמר: אבא מצאתי אומנות נקייה וקלה, הלווה לי כסף לפתוח את העסק וראה איך אתעשר.

שמח האב והלווה לו את הכסף, הנער שכר חנות והזמין שלט מפואר "צורף זהב מומחה מתקן כלים שבורים סדוקים ומעוותים". קנה סדן ופטיש כבד וחיכה לקונים, השלט הביא אותו בהמוניהם והם הביאו זה חנוכיה זה פמוט זה גביע זה כלי לבשמים.

הוא קידם את פניהם בארשת בוטחת, הרי כבר למד את המלאכה! הניח את הכלים על הסדן, היכה בפטיש אחת ושתיים, הפך אותם למשטח חסר צורה, ואמר: "בואו בעוד שבוע ותקבלו כלים לתפארת, ואל תשכחו להביא עמכם את הכסף". לערב שאלו אביו על עבודתו: "מה אומר לך אבא, אומנות נקייה וקלה מזו אין בנמצא! בשבוע הבא אהיה אדם עשיר!"

השבוע עבר ביעף ועסקיו של הצורף החדש שגשגו, ידיו היו מלאות עבודה עמד ורקע ריקועים, רידד כלים מכלים שונים, והניח את הטסים בירכתי החנות ואז שבו הלקוחות והכסף בידם.

הנער פנה לירכתי החנות, פשפש בערמת הגרוטאות ומצא את הטס המרודד שלהם - וארשת תמיהה הצטיירה על פניו. הוא שב אל הקונים והודיע בפליאה: קרה כאן משהו מוזר! זה לא הפך לפמוט! מה לא הפך? שאלוהו הקונים... "זה... הפמוט הישן שלכם" גמגם הצורף.

וכיצד רצית שיהפך? חקרו האנשים, "מה פירוש? הרי אני עשיתי את שלי רידדתי אותו כמו שראיתי אצל הצורף הוותיק והנחתי אותו בירכתי החנות כפי שהוא עשה. אמרתי לכם לבוא בשבוע הבא, כמו שהוא אמר וראו דבר לא קרה..."

"איזה פלא! האנשים לא ידעו האם לצחוק או לרגוז, לבכות או לחייך.

בחרון וזעם פנו לאביו של הנער הבער, ששילם את הנזקים ויותר לא דחק בבנו לפתוח עסק משלו... התייפח המסכן: "אבל אבא, באמת עשיתי ככול אשר עשה הצורף ההוא!"

ענהו האב: "אמת, עשית כאשר עשה. עשית את השלב הראשון במלואו. אבל כאשר הצורף היכה על הכלי הוא הרס על מנת לתקן, לאחר מכן ישב שעות ארוכות ורקע, גילף, עיצב והלחיס, עד שיצר מן הטס פמוט לתפארת! אבל אתה הסתפקת בהכאה וכלום חשבת שהפמוט ייעשה מאליו?"

הנמשל: ביה"כ בוכים אנו על חטא הרי זה כהכאת הצורף על הכלי המעוות. פוסלים אנו את מעשינו הקודמים, מצטערים עליהם מוקיעים את חטאינו. אבל - אמנם הצער הוא צעד אמת והחרטה כנה ונוקבת - אך הרי אין זו אלא מחצית העבודה. עתה עלינו ליצור את הכלי החדש, הנאה. לבחור בדרך החדשה והטובה, לשפר מעשים להיטיב דרך, להשתפר.